

עיטורי ירושלים

"ולירושלים עירך"

ישיבת 'עטרת ירושלים'

אייר תשע"ד | גליון מספר 93

תוכן

3	קורות רבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל
6	מי צודק במאבק הבין-דתי על ירושלים הרב שלמה אבינר
8	ברכת המזון וברכת ירושלים הרב שלמה אבינר
11	צופי הישועה הרב יחזקאל גרינולד
24	סדר תחיית האומה בתפילת שלמה הרב נחמיה לביא
30	ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו הרב נחשון קנדל

ישיבת עטרת ירושלים

הגיא 51, ירושלים העתיקה, ת"ד 1076 ירושלים 91009
טל' 02-6284101, פקס' 02-6261528 | www.ateret.org.il

עיצוב גרפי: סטודיו מלוף 052-7203050

קורות רבנו

שאלו את רבנו אם יש עניין לארגן סיורים מסביב להר-הבית כדי להגביר את התודעה שהוא שלנו. רבינו השיב: "הר-הבית בידינו - אין צורך בסיורים". אמרו לו שלא כולם יודעים שהר-הבית הוא שלנו, אז הרב ענה, שאם כן, יש ערך חיובי לסיורים והסברים כדי להגביר את תודעת השייכות.

יום אחד רבינו הבחין שמישהו התבטא בעיתון: "ירושלים עיר מקודשת לשלוש הדתות". למחרת הוא כתב לעיתון:

"ירושלים היא קדושה לשלוש הדתות, להם לגויים היא קדושה של קברים וחורבן. לנו היא קדושה של חיים, של מלך העולם וקורא הדורות, ומסדר תקופותיהם, ראשיתם ואחריתם, קדושה של שלימותה ועיקרה של ממלכתיותינו, של השבת שכינתנו ונבואתו בתוכנו, ומתוכנו על כל אפסי ארץ. לנו היא כולה עיר-הקודש - והמקדש, וכולה נקראת מקדש. לנו היא משוש לכל הארץ. היא מרום הרינו, וגיא חזיונו. לנו אבניה אבני חומת בית קודשנו ומשגב תפארתנו, גם כאשר הוכנו בחול, ואחר-כך - הוקדשו, וגם כאשר הוחרבו, אבני לבבות הם לנו ובשבילנו, ולנו מחיצותיה - מדרגותיה. תפיסות-פליטה הן לנו לערכי מעלות קדושתה ואחיזתו ממשותה המעשית בהלכות הליכות חיינו.

לנו היא המקום, אשר בחר בוחרנו באהבה מכל העמים ונותן לנו תורת אמיתו, וחיי עולמה-עולמנו. לנו היא מרוממת מתוך כל חיינו כולה ואיתה ועל גבה.

לנו היא נקראת בשמו של הקדוש-ברוך-הוא והיא קיימת ומתקוממת ומשיבה למקומה ומתחדשת ומתרחבת ומתפשטת ומשתכללת עם שוב ד' שיבת ציון וכינוס בניה לגבולם.

ירושלים הרים סביבה וד' סביב לעמו מעתה ולעולם.

ירושלים היא המקודשת מתוך כל ארצנו כולה, ומחברת כולנו כאחד בהעלותינו כולנו להראות פני ד' אלוֹקינו.

ירושלים היא מנוחתנו ונחלתנו, והיא מתבררת ומתברכת לנו מתוך נקודתה הפנימית של ציון". (ז כסלו תשל"ה להלכות ציבור כרוז כד)

רבנו נהג לספר שכאשר עלו לארץ סבו וסבתו, הפליגו בספינה גם צליינים נוצרים שהיו בדרכם לירושלים. צליינית שאלה את הרבנית, סבתו של רבנו: "למה את נוסעת לשם?" היא החזירה לה: "ולמה את נוסעת?" השיבה הגויה: "אני נוסעת להתפלל בכנסיית הקבר". אמרה לה הרבנית: "זה ההבדל בינינו, את נוסעת לאל קבור, ואני נוסעת לאל חי וקיים!"

רבנו הקפיד להסביר שלא רק הכותל עם חיים ואבנים לבבות, אלא ירושלים עצמה במעלת קדושה וחיים רוממים (עיין לנתיבות ישראל א' עמ' כ"ב [הוצאת מאבני המקום עמ' כ"ט]).

הוא הדגיש שביחס לירושלים לא כתוב 'לשם עלו שבטים', אלא "ששם עלו שבטים", כלומר התעלו.

רבנו ראה בכל פיתוח בירושלים, ובפרט בעיר העתיקה, התקדמות צעדי ענק של הגאולה.

כאשר בא תלמיד לבקש מרבנו רשות (עיין סנהדרין ה ב. עירובין סג א. רמב"ם הלכות תלמוד תורה ה) וברכה לקבוע ישיבה בלב ירושלים העתיקה, שמח רבנו שמחה עצומה וחיזק את ידיו. בראשית חידוש הישוב היהודי ברובע היהודי הישן בירושלים העתיקה על-ידי עטרת כוהנים, תלמיד סיפר לרבנו איך ממשיכים בפעולות גאולת לב ירושלים בית אחר בית, וחיוך מלא חסד עולמים האיר את פניו. כאשר פירט את שמות הרחובות, אמר לו שאין צורך שיטרח, כי חרותם בזיכרוננו כל המקומות האלה שבהם למד בצעירותו. היה רגיל לשאול: "מתי תהיה משפחה עשירית?"

לפני מלחמת ששת הימים נערכה בירושלים הלוויה לתלמיד ישיבה עולה מאמריקה שנרצח בריות מעמדות הלגיון הערבי שעל חומות העיר העתיקה. הרב הראשי, הגאון הרב הרצוג, בא להספיד, כמנהגו לראות כבנו כל תלמיד ישיבה שאין לו הורים בארץ. בין היתר אמר שהעיר העתיקה היא עיקר פלטרין של מלך ועיקר קדושת ירושלים. ההספד היה מעל מרפסת 'הועד הכללי', הצמוד לישיבת מרכז הרב. גם רבנו עמד בין הקהל ברחוב והקשיב. העיתונאים תקפו את הרב הראשי על התערבותו בפוליטיקה, ועל הזכירו את הנושא העדין של ירושלים שמעבר לחומות.

בשיחתו באותו שבוע התייחס רבנו לנושא זה. בקולו הרועם ובפניו הלוהטות ביכה על קדושת ארץ ישראל ועל קדושת ירושלים - קדושה הנובעת ממקורות התורה ואינה מכירה בשום הסדר פוליטי. הפוליטיקה חולפת, הקדושה נצחית.

רבנו אמר שמצוות ישוב ירושלים היא הידור מצווה של מצוות ישוב ארץ ישראל.

תלמיד נשוי שהתגורר בירושלים התלבט אם לקנות בית עקב תשלומי משכנתא גבוהים, והתייעץ עם רבנו. רבנו שאל על העלויות, ואמר שיש חשיבות לקנות בית בארץ ישראל, גם אם יש קושי לשלם.

מי צודק במאבק הבין-דתי על ירושלים

הרב שלמה אבינר

אנו טוענים על-פי התורה שירושלים שלנו. הבעיה היא שגם המוסלמים טוענים כך על-פי הקוראן. שניים אוחזים בירושלים, זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה. האם לא הגיע הזמן ששני הצדדים יתאזרו בתבונה ויחלקו? כמובן, שאלה זו נשאלת על כל ארץ-ישראל.

מעניין כיצד יכולים המוסלמים לטעון שירושלים שלהם, והרי כשהעיר נוסדה הם עוד לא היו קיימים! איך זה פתאום היא הפכה שלהם?! האיסלם נולד בשנת ארבעת אלפים שפ"ב, בעוד אנחנו נכנסנו לארץ בשנת שני אלפים תפ"ח; כלומר, אלפיים שנה לפני כן. לפיכך, כל אדם בר-דעת מבין שיש כאן שקר גס מצדם. זה מתחיל בשקר זה, ממשיך בגזל, ונגמר ברצח.

אך לא רק לנו ולאנושות הם משקרים, אלא גם לעצמם. בקוראן לא מוזכר אפילו פעם אחת שירושלים שלהם או שארץ-ישראל שלהם. אדרבה, מוזכר להפך. הקוראן משבח את יהושע וכלב, ששמו מבטחם באל, ולא נמשכו אחר עצת המרגלים (סורה ה נג) וגם מכיר בבעלותנו על הארץ כדבר משה רבנו אל עם-ישראל: "בואו אל ארץ הקודש שהאל יעד לכם, אל תיסוגו אחור פן תאבדו" (ה כא). "ויאמר משה אל בני ישראל: הארץ שייכת לאל עליון, הוא נותן אותה למי שישיר בעיניו" (ז קכב). "אחר כן הורשנו לעם המעונה את הארץ הקדושה, את מזרחה ואת מערבה, ונתקיימו כל ההבטחות של ריבונך לבני ישראל" (ז קלז). "הטבענו אותו [פרעה] ואת כל אשר לו יחדיו, ואחר כך אמרנו לבני ישראל: התנחלו בארץ ישראל" (ז קג-קד).

אלא שהמוסלמים מצווים לכבוש את כל העולם, מה שנקרא ג'יהאד, מלחמת קודש להבטחת שלטונם האוניברסלי. בינתיים העולם מתחלק לדרא-א-אסלם, הוא שטח הנשלט על-ידי האיסלם, ודרא-אל-חרב, שהוא שטח של חרב ושל מלחמה. הם אכן ניסו לכבוש את כל העולם, ונעצרו על-ידי הפרנקים בצפון צרפת בשנת ארבעת אלפים תצ"ב, וכן במקומות שונים. על-פי האיסלם אין שום אפשרות חוקית לשלום אלא רק להפסקת אש ממושכת בלי גבול מוגדר, ורק אונס פוטר מג'יהאד. לכן בגלל ההסכם של סאדאת הוא נרצח כבוגד.

בין השאר כבשו המוסלמים גם את ארץ-ישראל בשנת ארבעת אלפים שצ"ח, אך

הם לא היו היחידים שכבשוה, אלא גם אשור, בבל, יון, רומא, ביזנט, הממלוכים, העות'מנים, הנוצרים בזמן מסעי הצלב [ארבעת אלפים תת"ק], נפוליאון עם הצרפתים [חמשת אלפים תק"ס], ולבסוף האנגלים [תרע"ז - תש"ח].

הערבים הם אפוא כובשים בין שאר כובשים, וכמו שאר-ישראל אינה שייכת לאשור, בבל, יון, רומא, ביזנט, טורקיה, צרפת או אנגליה, כך אינה שייכת לערבים, ואיננו מוותרים על שעל אדמה אחד לאף אחד מהם!

כן הכריז רבנו הרב צבי יהודה קוק אחרי מלחמת ששת הימים: "לפיכך, אחת ולתמיד, הדברים ברורים ומוחלטים כי אין כאן שום שטחים ערביים ואדמות ערביות, אלא אדמות ישראל, נחלות אבותינו הנצחיות אשר אחרים באו ובנו עליהם שלא ברשותנו ונוכחותנו, ואנחנו מעולם לא עזבנו ולא ניתקנו את נחלות אבותינו" (למען דעת, להלכות ציבור, כרוז יב).

סיפר לי חבר שנסע לחופשה באלסקה: מטוס קטן הביא את הנופשים למקום דיג, בו אמורים היו לשהות כל היום, לנוח ולדוג. כאשר שאל את המדריך מה יעשה אם יזדמן דוב, הלה השיב לו: עמוד מולו, היישר מבט ואמור לו בנחישות: "הי דוב, זה התחום שלי"! הדבר נראה לו מוזר, אבל אחרי שעה קלה, אכן הגיח דוב גריזלי ענק, שכידוע גובהו שלושה מטר ומשקלו שמונה-מאות ק"ג. הוא לא איבד את עשתונותו ואמר לו: "הי דוב, זה התחום שלי"! הדוב הסתלק. אחר-כך נודע לו שזהו המנהג הקבוע באלסקה. כאשר בעל-החיים מרגיש שעומד מולו אדם בצלם אלוהים - הוא נכנע (עיין בראשית ט, ב. סנהדרין לח, ב). כן עלינו להתייצב מול פראי-האדם, חיות הטרף ולומר: "זה התחום שלנו"!

ברכת המזון וברכת ירושלים

הרב שלמה אבינר

[שיחה בישיבה בארוחת צהרים]

שאלה: מדוע בברכת המזון מזכירים את ירושלים? כיצד ירושלים קשורה לנושא המזון? תשובה: בעין איה (ברכות פרק ז' פיסקה כ"ז) ובעולת ראה (חלק א' עמ' שס"א) מוסבר שישנן מדרגות בכוונת האכילה:

מדרגה ראשונה: אדם אוכל בשביל עצמו. הוא צריך לחיות. ולכן 'ברכת הזן' זו הברכה הראשונה, שתיקן משה רבינו: "הזן את העולם כולו בטובו" וכו'.

מדרגה שנייה: אדם האוכל בשביל כלל ישראל ולא בשביל עצמו בלבד: "על הארץ ועל המזון", 'ברכת הארץ'. אדם לא יכול להיות אנוכי עד כדי כך שחושב על עצמו בלבד, עליו לחשוב גם על טובת הכלל. חוץ ממנו ישנה גם אומה, כלל ישראל, הארץ.

המדרגה השלישית, הגבוהה ביותר: הקיום של כלל ישראל אינו רק לשם התאגדות חומרית-מעשית של אנשים. לעם ישראל יש אידאל עליון, קיימת בו קדושה, חוזה ירושלים, לב האומה והארץ. ירושלים היא הלב הרוחני שלנו. לכן הברכה השלישית היא 'ברכת ירושלים': "בונה ברחמיו ירושלים", שתיקנו דוד ושלמה. זה משום שמוכרח שתהיה לאומה ארץ לשם קיומה. אמנם אומה זקוקה גם למדינה, צבא, כלכלה ועוד - אבל לפני הכל אומה צריכה נשמה, אמונה ורוח - וזו היא ירושלים.

לפני שנים התקיימה פגישה בין ראשי הישיבות הלאומיות וראשי הצבא, להסדרת דחיית השירות בצה"ל. בצד אחד של השולחן ישבו ראשי הישיבות, ובצידו השני ישבו אלופי הצבא. כשרבינו הרב צבי יהודה הגיע, הוא התיישב לצידם של אלופי הצבא. פתחו ודיברו אלופי הצבא על חשיבות הגיוס לצבא, לאחריהם דיברו ראשי הישיבות, לאמור: בלומדי התורה לא נוגעים ולא פוגעים. יש לתת להם ללמוד תורה. אחרון דיבר רבינו הרב צבי יהודה, הוא פנה לאלופי הצבא ואמר: אנו נמצאים באותו הצד של השולחן! בשביל לקיים מדינה, דרושים אנשי משק וגם אנשי נשק, ולא פחות מזה צריך אנשי אמונה ואנשי רוח, על כן לא יתכן שהכל ילכו לצבא, גם לא יתכן שהכל ילמדו תורה יומם ולילה. אלא יש לעשות חשבונות משותפים בעצה אחת.

אחר כך אמר לנו: מה שאמרת זה למה שאמרו ראשי הישיבות, רק בסגנון אחר. הם אמרו שתלמידי הישיבות לא בעי נטירותא, משום שהם נטורי קרתא, שומרי העיר, ולכן לא נוגעים ולא פוגעים בהם - ואני אמרתי את אותו הדבר: צריך אנשי משק ואנשי נשק וצריך גם אנשי אמונה ואנשי רוח. אלה אותם דברים, בשפה שונה.

לאחר ברכת ירושלים באה הברכה הרביעית של ברכת המזון, שהיא מדרבנן: 'ברכת הטוב ומטיב'. שהרי נכון הדבר שמאוד חשוב שהאדם יאכל לקיום עצמו, לקיום האומה, לקיום ירושלים וקדושת האומה, אך עם זאת בינתיים הארץ חרבה והאומה בגלות, אין לנו לא ירושלים ולא בית מקדש, לא ארץ ולא עם - אין לנו מאומה! דבר זה הוא מצער ביותר. משום כך, על-פי הבית יוסף (או"ח סי' קפ), צריך לכסות את הסכין בברכת המזון, שמעשה באדם שבירך 'ובנה ירושלים', נזכר בחורבנה, נקרע ליבו, נטל את הסכין ותקעה בליבו.

בברכת הטוב והמטיב חז"ל מסירים דאגה מליבנו. הקב"ה לא עזבנו גם בגלות, ומשום כך אנו מברכים: "האל אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו יוצרנו... המלך הטוב ומטיב לכל" - אל דאגה, הכל יסתדר.

גם בימינו הכל מסתדר לאט לאט. קיום היחיד חוזר, קיום האומה חוזר וגם קיום ירושלים עיר הקודש חוזר! עם ישראל שב להתחבר לארצו. כמאמר הנצי"ב: ארץ ישראל היא בריח התיכון המחבר את עם ישראל מן הקצה אל הקצה (כפי שהיה במשכן בריח אחד, שחיבר את המשכן מקצה לקצה). ישנם בארץ ישראל כל מיני אנשים - דתיים, חילונים, ימניים, שמאלנים, ארץ ישראל היא הבריח התיכון. אך ירושלים היא לא סתם בריח, אלא היא בריח העליון, ירושלים היא חיבור עליון אידיאליסטי.

פגשתי בחור אחד, אינני מכירו, אבל הכיר אותי. ראיתי שכתוב לו על גבי החולצה: "השומר החדש" - אם כן אני מכירו. אלה הם חבר'ה צעירים, השומרים על אדמות ארץ ישראל, שערבים לא ישתלטו עליהם. אמנם 'השומר החדש' הוא ללא כיפה על ראשו, אך עם זאת הוא מדבר בכבוד. הוא מחובר לעם ישראל ע"י הבריח העליון, הבריח האידיאליסטי.

עבודתנו היא לחבר, לחבב את האידיאלים העליונים על האומה. כאגרת תשכ"ו המפורסמת של מרן הרב קוק, שתפקידם של לומדי התורה איננו תפקיד מעשי - שהרי איננו אנשי צבא או כלכלה, יחד עם זאת אנו יודעים שכל העבודות הללו הן חביבות, יקרות וחשובות.

אמנם לפעמים קשה להבריא את הבריא, יש קרשים שאינם רוצים להתחבר. משום כך צריך מחנכים, שסיבירו יחנכו ויחברו את עם ישראל. על המחנך למצוא היכן הפתח של כל אחד ולהחדיר לתוכו את הנשמה. הפתח פנימה נמצא בדור הזה, רק צריך לגשש כדי למצוא את הדרך אליו.

בימינו הדור צמא לאידאליים. גם הללו שאין להם כיפה על הראש, אלא רק כיפת שמים. גם אלו המכונים 'שמאל' מאוד חשובים כפי שמוסבר באורות עמ' פד: "החסידיים מעבירים את האור מימין לשמאל ומשמאל לימין". ימין זו ימין ד', אנשים לומדי תורה, מצוות, קדושה. שמאל הם אנשי המעשה, הבניין וסדר המציאות. אם כן מוסבר באורות שצריך להעביר אור מימין לשמאל ומשמאל לימין. נמצאת למד, שגם בשמאל ישנו אור!

אנו יודעים שנמצא את הפתח. להבריא את הבריא העליון, זו עבודתה של ירושלים, כפי שכינה רבינו הרצי"ה את ישיבת 'מרכז הרב': הר הקודש בירושלים. כמובן, מן ההר הזה ישנן מיני גבעות למיניהן, הרבה גבעות למלאכת הקודש הזו. "ואולך אתכם קוממיות", שתי קומות - קומת חול וקומת קודש. הקומות מחוברות הן, קומת הקודש איננה באויר.

באגדות רבי יהושע בן חנניה וסבי דבי אתונא (בכורות ח ב). אמרו לו סבי דבי אתונא: בנה לנו בית באויר, התחל מהקומה העליונה. אמר להם: שלחו לי החומרים לשם. פירוש: זו הנצרות, שמדברת גבוהה גבוהה באויר, ואין להם את הקומה התחתונה של מידות טובות וקיום מצוות. 'דְּבָרַת אמונית' בעלמא. אך לא כן, יש קודם לכן לבנות את הקומה התחתונה. בלעדיה זהו שקר שאין לו רגלים.

על כן "ואולך אתכם קוממיות", שתי קומות, הקומה השניה על יסוד הקומה הראשונה.

צופי הישועה

הרב יחזקאל גרינולד

א. קול ד' הנשמע בדור

מִן הַרבוּרָא לְשִׁמְיעַת דְּבַר ד' הַנִּשְׁמַע בַּהוּוּה - בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֱלֹהֵ - דְּרַךְ כָּל הַמְּאֹרְעוֹת וְהַתְּהַפּוּכוֹת הַמִּתְרַחֲשׁוֹת בְּעוֹלָם:¹ "הַגִּיעַ הַזְּמַן, שָׁבוּ אֲנִי צְרִיכִים לְהַכִּיר אֶת קוֹל ד' מִכָּל הַמְּסִיבוֹת הַמִּתְהַפְּכוֹת, מִכָּל יִצְרֵי הַלֵּב, מִכָּל תְּנוּעוֹת הַחַיִּים, הַפְּרִטִיִּים וְהַכְּלָלִיִּים, וְקוֹל ד' בְּכַח קוֹרָא אֱלֵינוּ מֵחִרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם וּמִשׁוֹמְמוֹתֶיהָ: קוֹמוּ, בְּנֵי, בְּנוּ אֶת הַנִּשְׁמָה, קוֹמְמוּ אֶת עֵיר הַקּוֹדֵשׁ הַנְּהַרְסָה, זָכְרוּ מִרְחוֹק אֶת ד', וִירוּשָׁלַיִם תַּעֲלֶה עַל לַבְּבַכְכֶם!"

אֲנִי אֹמְרִים בְּכָל יוֹם בְּתַפִּילָה:² "דוֹר לְדוֹר יִשְׁבַּח מְעֻשֵׁיךָ", בְּכָל דוֹר יֵשׁ לְשַׁבַּח אֶת רִיבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הַפּוֹעֵל בְּמִצִּיאוֹת. וְכַךְ צִיּוּה מִשֶּׁה רַבְּנוּ לִפְנֵי מוֹתוֹ:³ "בֵּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וְדוֹר" - הַתְּבוֹנוּ בְּכָל דוֹר עַל מַעֲשֵׂה ד'. יֵשׁ לְהַתְּאֵמֵן לְרֹאוֹת אֶת מַעֲשֵׂה ד' הַשׁוֹרָה בְּמִצִּיאוֹת בַּהוּוּה, בְּכָל דוֹר וְדוֹר. בְּעֶזְרַת גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל הַטְּהוּרִים בְּרַעִיוֹנָם, אֲנִי יוֹדְעִים לִפְעֻנָּח אֶת כָּל מְאֹרְעוֹת הַחַיִּים. עֲלֵינוּ לְהַקְשִׁיב לְאַנְשֵׁי הַסְּגוּלָה שֶׁבְּדוֹר שִׁיּוּדְעִים אֶת הַדְּרָךְ שֶׁבָּה רִיבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מוֹבִיל אֶת הַדוֹר. כְּאִשֶּׁר נֹרָאָה שְׁעַם יִשְׂרָאֵל בְּנִסְיָגָה, יֵשׁ מִלְּחָמוֹת וְקִשְׁיִים, גְּדוּלֵי הָאוֹמָה מְאִירִים אֶת עֵינֵינוּ לְרֹאוֹת שְׁזוֹ הַתְּחַלְתָּא דְּגְּאוּלָּה. לְעֵתִים אֲנִי מִתְּקַשֵּׁים לְהַבִּין מֵה רִיבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עוֹשֶׂה בְּעוֹלָמוֹ. הַרוּצָה לְהִפְגֹּשׁ עִם הַמְּהַלְכִים הָאֱלוֹקִיִּים, לֹא יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּאַמְצְעוֹת הַסְּתַכְלוֹת אֲנוּשִׁית-חִיצוֹנִית אֲלֵא רַק בְּעֶזְרַת רוּחַ הַקּוֹדֵשׁ הַשּׁוֹפֵעַ שֶׁל אֲנִשֵׁי הַסְּגוּלָה שֶׁבְּדוֹר:⁴ כִּבְר לִפְנֵי מֵאוֹת בְּשָׁנִים⁵ זֵיהוּ גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל אֶת תְּהַלִּיךְ תְּחִיַּית הָאוֹמָה מִתּוֹךְ הַסְּתַכְלוֹת הַפְּנִימִית.

1 מאמרי הראיה עמ' 330.

2 תהילים קמה ד.

3 דברים לב ז.

4 כגון דניאל איש חמדות שידע לפענח את הכתב המטושטש על הקיר, היינו ידע לפרש את הכוונה האלוקית המתגלה דרך מאורעות ההיסטוריה (אגרות הראיה ב עמ' שלד). רק מתוך רוח הקודש ניתן לראות ברור את הכוונה האלוקית (עין איה שבת פרק ה סימן עה).

5 כבר מזמן הבית יוסף נתגלה לו עניין תחיית האומה מפי המגיד בליל שבועות: "... דעו לכם, כי הסכמנו החסיד נר"ו ואני עבדו ועבדיכם מהחברים, לעמוד על נפשינו ליל שבועות... כל זה באימה, ביראה... ובעת שהתחלנו ללמוד המשנה ולמדנו שתי מסכתות, זיכנו בוראנו ונשמע את קול המדבר בפי החסיד נר"ו, קול גדול בחיתך אותיות... והקול הולך וחזק... והתחיל ואמר: שמעו ידידי המהדרים מן המהדרים... עלו לארץ

גדולי האומה שמעו את קול ד' הקורא לעלות לארץ הקודש ולשוב להיבנות בתוכה. כשהגיע מרן הרב זצ"ל לארץ בשנת תרס"ד וכיהן כרבה של יפו מיד הכיר באופיו של הדור וזיהה שכל תהליכי הדור – הנטייה הלאומית הגוברת וקיבוץ הגלויות, התגברות כוח המחשבה והספרות, הכפירה הנוראה והבעיטה במסורת – כולם מובילים למקום אחד, לשיבת ישראל אל מקורו ושורשו.

ב. ציפייה לישועה בימין

חז"ל אומרים שבשעה שמכניסים את האדם לדין שואלים אותו כמה שאלות:⁶ "נשאת ונתת באמונה? קבעת עתים לתורה? עסקת בפריה ורביה? צפית לישועה?...". רש"י על אתר מסביר את הביטוי 'ציפית לישועה' שכונתה השאלה היא האם ציפית "לדברי הנביאים", משמע ששואלים אדם האם הוא האמין בהתקיימות דברי הנבואה ושתבוא ישועה לישראל בעתיד. אך הר"ן שם דחה הבנה זו והוסיף מילה אחת בביאור דברי הגמרא: "ציפית לישועה בימין". כלומר שואלים את האדם: האם ציפית לראות את דברי הנביאים מתקיימים בימין, בדור שלך? האם ראית את ריבונו של עולם פועל להושיע את האומה בדור שלך? האם התאמצת לראות איך שריבונו של עולם משפיע קדושה בעולם על ידי ישראל בהווה? לא שואלים את האדם האם הוא ראה את ההשגחה האלוקית ואת הישועה בעבר או האם הוא מאמין שתבוא הישועה העתידית, אלא האם ציפית לישועה 'בימין' – בהווה!

ישראל כי לא כל העיתים שוות ואין מעצור להושיע ברב או במעט, ועיניכם אל תחוסו על כליכם... לכן... מהרו ועלו..." (מסכת שבועות לשל"ה עמ' מח). רבנו הרב צבי יהודה לימד שראשית הציונות התחילה כבר בזמן הגאון מוילנא: "היה בזמן הגאון יהודי מיוחד. רבי בנימין משקלוב. הוא חלם חלום גדול של שיבת ציון, חלום מרעיש. 'בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים'. יש חלומות של דברים בטלים, ויש חלומות שיש בהם ממש. רבי בנימין זה, קיבל התקפה רוחנית מהחלום. ונסע משקלוב לווילנא, כדי לספר את החלום לגאון. הגאון התייחס אל החלום הזה, כאל חלום מדרגה גבוהה. לא דבר פשוט. מזה התחילה התעוררות גדולה לשיבת ציון בהשראת הגאון. נמשכה מזה עלית תלמידי הגר"א לארץ, כשבראשם עמד רבי ישראל משקלוב, בעל פאת השולחן. ומזה אחר-כך התפתחו השכונות החדשות של ירושלים, נהיתה ההתפרצות מחוץ לחומות, אל שכונת נחלת שבעה. כל זה היה מתוך החלום... מתוך פנים מהלך התפתחות התגלותה של נשמת ישראל, משם הולכת ומופיעה גאולת ישראל, מתחילת הופעת הגר"א והמשך בית מדרשו של רבי עקיבא איגר, בתוך סדרי הדורות של קורא הדורות, ואף בהרצל הוא המשך הגילוי הזה" (מתוך התורה הגואלת ד עמ' מא). "אמנם ההתעוררות לבניין הארץ התחילה מהרב צבי הירש קאלישר והרב אליהו גוטמאכר... אך התחלת הכול הוא הגאון מוילנא... כל ההתלהבות לבניין ארץ ישראל התחילה מהגאון" (שיחות הרב צבי יהודה מועדים א עמ' 123. ועיין עוד שם מועדים ב עמ' 299). וע"ע באגרות צמח צבי עמ' קח.

ג. הציפייה לישועה מביאה את הישועה

בעת מלחמת עולם הראשונה מרן הרב היה עומד במגדל⁷ וצופה על תהליכי צמיחת הישועה מתוך המהפכה. נעיין באיגרת ששלח מרן הרב לתלמידו הרב חרל"פ, בעת המלחמה, שמבארת את עניינה של הציפייה לישועה:⁸ "במושג צפיית ישועה, שהעיר חיבי במכתב קדשו, אין ספק שהרוממות וההשפלה של תכונת הישועה תלויה היא בעומק מחשבת-הקודש אשר לאומה, המתגלה על ידי שרידיה, נושא המחשבה הכללית של נשמת ישראל".

אנו רגילים לחשוב שהתקדמות הגאולה תלויה בכל מיני גורמים פוליטיים, חברתיים, וכדומה. מרן הרב מעלה אותנו לרמה אחרת של הבנה. התקדמות הגאולה, או חלילה התאחרותה, תלויה היא במחשבה-בתודעה השוכנת אצל תלמידי החכמים שבאומה, המכונים בפי חז"ל "שְׂרִידִים"⁹. חכמי הדור נושאים בתוכם מחשבה עמוקה

7 הנביאים נקראים 'צופים' (ירמיהו יז, ישעיהו נב ח), ומסביר רש"י (ירמיהו שם) שבמגדל עומד השומר וצופה לראות מי מתקרב, כך הנביאים מודיעים לישראל את מה שעתיד לקרות, משמע שהנבואה נובעת ממבט כללי הנשקף מצפייה רחבה (ועיין עוד אורות עמ' קכ-קכא). "וטהורי לב... הם דְרִים בְּהַאי מְקַדָּא (שוכנים בזה המגדל) ומסתכלים הם במפלאות תְּמִים דְעִים באור ישועתו" (אורות עמ' לא). "הציפייה (לישועה) כוללת גם שימת-עין תדירית, גם באין שום יחש של הכרה גלויה חיזונית אל הישועה, כמו שהמצפה עומד על המשמר ימים על שנה, ולא יעזוב עמדתו גם באין לפניו דבר מחודש..." (עולת ראייה א עמ' רעט). מרן הרב קוק נמצא על המגדל הגבוה ומביט על הכול מתוך ראייה כללית. מי שנמצא על מגדל גבוה מסתכל על המציאות שנראית גם לעין הצופה מלמטה, אך המראה שונה, כיוון שהוא מביט מלמעלה במבט רחב. לפעמים הנמצא על המגדל משנה כיוון או זווית, אך תמיד הוא רואה הכול מהמבט הכללי. עיין בהרחבה בספר «אשר בחר בנו מכל העמים» עמ' סב-סג.

8 אגרות ג' עמ' יט'.

9 "אין שריד אלא תלמיד חכם שנאמר ובשרידיים אשר ד' קורא ואמר רבי אלעזר כל שאינו מהנה תלמידי חכמים מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו אין שריד אלא תלמידי חכמים שנאמר ובשרידיים אשר ה' קורא" (סנהדרין צב א) "ואין שריד אלא ת"ח שנאמר ובשרידיים אשר ד' קורא" (חולין קלא א). מרן הרב משתמש בביטוי זה כאשר הוא רוצה לבטא את תפקידם הלאומי בתור בעלי ראייה פנימית: "הנשמה הטבעית של האומה. שנתעלפה בימי הגלות. צריכה היא לשוב לאיתנה. זה הוא תונן החיים של עקבתא דמשיחא, המרובה בכ"כ צרות גשמיות ורוחניות. ודוקא בעת אשר החלקים התחתונים של הנשמה, בחינות הנפש שלה, חוזרים לתחיה, מתעוררים כחות שפלים וחרבים רבים להתראות ולהתגלות בעולם. ובעת ההיא עצמה צריכים השרידיים, שאומן ד' בלבם, להאיר את האורה העליונה של הנשמה, באופן שהיסודות התחתונים ישמשו להיות מוסיפים חיל וכח רב אל היסודות העליונים" (מאמרי הראיה עמ' 399). "ורק מתכונתה של אמונת-אומן מלאה חוסן ישועת אור ד' המלאה יופע האור הגדול אשר יפעול ישועות מפליאות, אחרי אשר יגלה בתחלה פלאי-ישועתו על השרידיים אשר ד' קורא, לגלות להם רזי-עולמים וסתרי-סתרים, בגלוי מלא חיים של עטירת כתרי ישועות ועז, אשר להכשר זה כיוונו ומכוונים כל קדושי-עליון בכל הדורות והזמנים, יחננו השי"ת לשתות בצמא את דברייהם ובאורם נראה אור". (אגרות הראיה ג עמ' כא).

וכללית - 'נושאי המחשבה הכללית', שבאמצעותה מצליחים הם לחזור אל תכני המציאות ולצפות בתהליכים האלוקיים שמתרחשים. בקליטתם הבהירה זוכים הם לחזות בגאולת ישראל ההולכת ומתקמת שלב אחרי שלב.

מִן הרב מוסיף שצפייתם של אותם חכמים אינה ציפיה פאסיבית, כאדם המביט מן הצד, כי אם ציפיה שיוצרת ופועלת במציאות: "והמחשבה הכללית, ההולכת ופורחת בנשמת החושבים... היא היא המכשירה את הגאולה, היא היא המביאה את רוחא דמלכא-משיחא, אל העולמים הרבים ואל עולמנו להיות מופיע בהדר גאון עזו בכנסת-ישראל. וצביון המחשבה היונקת ממקורי הקודש העליונים... הוא העושה את צביון הישועה, הוא המגוון את גווניה. אשר על כן אך צופי הישועה 'המשכילים' המזהירים כזוהר הרקיע', הם הם המביאים את הגאולה".

אותם תלמידי חכמים, בעלי 'מחשבת-הקודש אשר לאומה', צופים בישועה הזורחת וממילא הם פועלים לקרב את הגאולה.¹⁰ העין הצופה על הטוב האלוקי הקיים בעולם פועל להוציא את המציאות מתוך קילקוליה ולהביאה אל ייעודה הראוי לה. הגאולה צועדת את צעדיה מכוח ראייתם של שרידי האומה. אין הסתכלות זו באה לפסול או לסתור את כל הפועלים בבניין המעשי של תחיית האומה. מתוך מבט זה מבינים שהכוחות הפועלים במפעל האדיר של שיבת ציון שואבות הן את איתנותן אך ורק מכוחן של האמונה והעין הצופה הקיימות אצל רועי הדור בפועל וגנוזות באופן נסתר בנשמת כל יחיד בישראל. "צופי הישועה... הם הם המביאים את הגאולה" - יחד עם עשייה גלויה המכוונת על פי המגמה האלוקית הדוחפת את הגאולה.¹¹

10 מחשבתם של הצדיקים פועלות לעילוי העולם: "כשמחשבים בעיניי האלהות הכל מתעלה, כל המידות מתעלים, והמעשים מתעלים על ידי עילויים של המידות, והעולמות כולם מתעלים, מרוב עונג הגנוז בזיו האלהות, המתגלה על חיי המחשבה, ומשם על ידי צינורות החיים לכל היקום כולו. וזאת היא מדתן של צדיקים מקיימי העולם במחשבותיהם הקדושות, המשפיעות חיים לכל החיים כולם. והם מתעלים בעליונות גדולה מכל העולם, ומעלים את העולם, ואת כל באי עולם, בעליית מחשבתם, המזלת לשד של חיי עולם על הכל" (אורות הקודש ג עמ' רסג). כתב מִן הרב לרבונו הרב צבי יהודה "בכל לב אודך בני אהובי על כל דברך במכתבך היקר המלא חמודות. התחזק והתאמץ והתכונן באיזור חיל, בטוהר לב ובגבורת נפש, לקראת הגדולות אשר נצפה שיפליא לעשות בהמון רחמיו אזור ישראל משגבו ומושיעו בעת צרה. נושאי כלי ד' הברו, וכל מחזיקי עץ החיים לתורה ולתעודה יחליפו כוח ברוח נהרה, להרחיב דעה ולהגדיל תורה באור אמת וצדק, להפיח רוח חיי עולמים בקרב כל לבבות נשברות, ההולכות לקראת אור המרפא אשר מקרני שמש צדקת ד' יופיע. בטח תודיעני גם אתה את רשמין ורשמי הגות לבב מיודעינו אנשי השם גיבורי החיל ובעלי הדעה והרגש, שהרבה מאד תלוי פיתוח המצב בהכנתם והאזרם בגבורה ובטחון נאמן ונמרץ, המתעלה מכל פקפוקי דלות ורכוכי לבב". (אגרות הראיה ג עמ' קלא-קלב).

11 "כי עין בעין יראו בשוב ד' ציון" (ישעיה נב,ח). "התאמת העין של מטה...לעומת העין של מעלה" (לנתיבות

ד. רבי עקיבא – צופה הישועה

צופי הישועה מוכרחים להיות בעלי הסתכלות רחבה ובהירה. בהעדר מבט זה, תהליכים אלוֹקיים בעלי משמעות היסטורית יידמו כאין וכאפס או כבעלי משמעות קטנה ונמוכה.

בהקדמתו לשיר השירים מתאר מרן הרב את ענקיותו של רבי עקיבא, שבראייתו הגדולה ראה את שיר השירים כביטוי לקודש הקודשים שבכתבי הקודש, לעומת בעלי מבט נמוך שראו אותו כסיפור אהבה בעלמא:¹² "אבל מה נמוכים הם הגמדים, בעלי עיניים טרוטות, הזוחלים סביב לשדרת-האבנים התחתונה של מגדל עופל, ורושמים את קומתו, אשר לעב תגיע, רק כדי פשיטת ידם הקטנה ומעוף עינם, שדוק ותבלול שמו עליה מצור".

כמה נמוכים הם אותם גמדים בעלי עיניים חלשות שלא רואים מעבר לד' אמותיהם וזוחלים הם סביב המגדל הגבוה של רבי עקיבא. ראייתם מוגבלת ומקוטעת ומתמקדת בכמה אבנים פה ושם¹³ ואינם רואים שיש כאן מגדל בנוי, כלומר רואים פרטים ואינם מזהים תהליכים כלליים וארוכי טווח. כשהם מתבוננים למעלה, כדי לא להסתנוור, מניחים הם את ידיהם על עיניהם. ראייתם המוגבלת עושה אותם כבעלי מומים החולים בעיניהם – "דַּק אֹרְזֵי תְּבִלָּל בְּעֵינָיו".¹⁴ סופם של אותם אנשים שאינם רואים דבר זולת הידיים הקטנות של עצמם.

"ואם מראש מגדל עופל יוגד להם, שרואים את הכוכב, מלא הוד ויפעה, מיד יחליטו כמה נמוך הוא הכוכב הנהדר".

גם אם יבוא אדם שנמצא על המגדל למעלה, כגון רבי עקיבא, ויאמר להם שהוא רואה כוכב, משהו רחוק, שהוא מלא הוד ויפעה – מיד הם מגמדים את דבריו ואת הבנותיו.

12 עולת ראייה ב עמ' ג.
13 ביטוי זה מזכיר את אותו האיש שזקף לבנה, עיין אורות ישראל ותחייתו סעיף י וסעיף יט.
14 ויקרא כא כ. "דַּק" הוא מצב שיש קרום דק המכסה את עינו וחוסם את ראייתו ו-"תְּבִלָּל בְּעֵינָיו" הוא דבר המבלבל את העין, כגון חוט לבן הנמשך מן הלבן לתוך האישון (רש"י שם).

”נפשות כאלה, שיותר מרועה בעל לב רגש, שאהב את בת כלבא שבוע, לא יוכלו למצא ברבי עקיבא, לא יוכלו גם כן להוציא מקור לתכונת ההחלטה הנפלאה, ששיר-השירים הוא קודש קדשים, בערך כל הכתובים כי-אם ממקור האהבה הפשוטה הפרטית, אשר אותה לבדה יחזו“.

אותם בעלי מבט גמדי, שקועים הם בעולם חומרי ובהמי וממילא ראייתם את רבי עקיבא ואת אהבתו את אשתו היא נמוכה וממילא גם ראייתם את שיר השירים היא לובשת צורה גסה ושפלה.

”אבל טהורי-לב יראו את רבי עקיבא בגדלו. את רבי עקיבא המשחק כשרואה ששועל יוצא מבית קדשי הקדשים, מפני שלנפשו הענקית העתיד הרחוק ניצב כהווה, את רבי עקיבא המלא צהלה לקול המונה של רומי, מפני שהאהבה האלהית הנובעת מעומק חכמת לבו הנפלאה הורתה, עד כדי מלא ציור חי, כי רומי ואיליה כליל תחלוף, ואור ציון לעד יזרח“.

טהורי לב הם קולטים במידה רבה את גדלותו של רבי עקיבא. רבי עקיבא היה נמצא על המגדל למעלה וממילא ראה את העתיד ניצב בפניו כמציאות בהווה. אצל רבי עקיבא האידיאל העתידי שטרם יצא אל הפועל היה חי וממשי כמציאות ההווית. ראייתו לא הייתה משועבדת למציאות החושית והגלויה אלא התמקדה בעיקר במציאות הנשמטית - בכוחות הגנוזים הפועלים בהוויה. על כן, כשראה רבי עקיבא את החורבן הנורא המתרחש לנגד עיניו, ראייתו חדרה לתוככי התהליך המתרחש, עד שחזה ממש את הבניין הצומח מתוך החורבן. ראייתו זו הייתה עוצמתית וממשית הרבה יותר מהמציאות החושית-ההווית. על כן רבי עקיבא צחק וצהל, מתוך שמחה אמיתית,¹⁵ בראותו את התהליכים האלוקיים הולכים ומתקדמים לנגד עיניו. רבי עקיבא לא נבהל מתקופת החורבן וכל סעיפי צרותיה, אף על פי שהיו נוראים, משום שהטוב האלוקי הטמון בכוח תהליכי האומה לדורותיה שיופיע בעתיד הוא יותר ממשי מכל הצרות שבהווה.¹⁶ מדרגה זו של רבי עקיבא וחבריו היא באמת גנוזה

15 עיין מכות כד. הרב מסביר שהשחק של ר' עקיבא נבע מתוך מדרגתו הכללית: "האדם צריך להחליץ תמיד ממסגרותיו הפרטיות, הממלאות את כל מהותו, עד שכל רעיונותיו סובבים תמיד רק על דבר גורלו הפרטי, שזהו מוריד את האדם לעומק הקטנות, ואין קץ לייסורים גשמיים ורוחניים, המסובבים מזה. אבל צריך שתהיה מחשבתו ורצונו, ויסוד רעיונותיו נתונים להכללות, לכללות הכל, לכללות העולם, לאדם, לכללות ישראל, לכל היקום. ומזה תתבסס אצלו גם הפרטיות שלו בצורה הראויה. וכל מה שהתפיסה הכללית היא יותר חזקה אצלו ככה תגדל שמחתו" (אורות הקודש ג עמ' קמז).

16 "קדושי עולם, שחלקם בחיים, כרבי עקיבא וחבריו, אותן הנשמות הקדושות שעלו במחשבה הקדומה, הם הם יכולים הם לשחק כשרואים שועלים יוצאים מבית קדשי הקדשים, וכששומעים קול המונה של רומי.

בנשמת האומה,¹⁷ ואשרי מי שאוחז במבט זו – "אֲשֶׁרִי מִי שְׁמֵלָא אֶת לְבוֹ תְּקוּת חַיִּים וְצַפִּית יְשׁוּעָה, שְׁהוּא רוּאָה כְּבָר אֶת אֹר הַיְשׁוּעָה, כְּשֶׁהִיא שׁוֹלַחַת לָנוּ אֶת קִינָה".¹⁸

"האהבה בתענוגים למחזה העתידי הוודאי מלאה כל כך את לבבו הטהור, עד כי לא הניחה לו מקום גם לאנחת לב על ההווה המרעיד, שהכירו רק כעב קל על פני החמה הברה בשחקים".

רבי עקיבא נמצא למעלה במגדל שראשו מגיע מעל העננים. נכון שיש עננים שמאפילים על פני המציאות ההווית, אבל רבי עקיבא ידע שמעל העננים השמש זורחת. מי שמעל העננים הוא גם שם לב שהעננים הם בתנועה ולאט לאט יחלפו וביחד איתם כל הצללים המעפילים לנו את טוב ד' ואת הישועה הזרוחה.

"ורק ממקור אותה הנפש, שנשמתו יצאה באחד, יצאה ההחלטה: 'שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קודשים'".

אך ורק מתוך אהבת ד' שלמה עד כדי מסירות הנפש, כפי שהיה אצל רבי עקיבא,¹⁹ יחד עם ראייה כללית שמקיפה את כל התורה, גם כן כפי שהיה אצל רבי עקיבא,²⁰ ניתן לצפות בראש המגדל הצופה מעל כל העננים, ולשמוח בראותו את יד ד' הדוחפת ומקדמת את הישועה. מתוך אותה עמדה נפשית אדירה ניתן לגשת אל שיר השירים ולראות בו את הביטוי היותר נשגב לקודש הקודשים של כל התורה כולה.

והם הם מנחמי האמת, המנחמים בעומק בדרך ארוכה וקצרה. המחאה הפנימית היא רק על התנחומים השטחיים, אל תאיצו לנחמני. אבל דוקא ממקור העומק, ממקור החיים הארוכים, ממקור המחשבה העמקנית, יוצאים תנחומות אל. המעט ממך תנחומות אל ודבר לאט עמך. ובירושלם תנחמו" (אורות הקודש ג עמ' קצ).

17 "וחושבת נשמת אומת עולמים את מחשבותיה, ואורגת למסכת אחת את כל הגיגי עולמיה, ושוב כמראה הבזק עוברים לפניה דורות ותקופות מראשית חלומות נעוריה, מפרחי אביבה, עד ימי האחרית, ימי הפריחה ההתחלית שאחרי הנבילה הארוכה. מבוכים ואחוזים הם אלה באלה בקשר מחשבותיה, הגיוני לבה ומעשיה. ומתעוררת היא כמשנה לחדש נעוריה על פי תכנית מעשית עתיקה חדשה, קטנת כמות ורפת כח, אבל מחוזקת בזרמי איתן של עבר השוטפים אל אשדות פסגת העתיד" (אורות עמ' קלז). וע"ע עין איה ברכות פרק ט סימן רעד).

18 אורות עמ' קכג.

19 עיין ברכות סא ב.

20 עיין מאמרי הראיה עמ' 202.

ה. מרן הרב ורבנו הרב צבי יהודה - צופי הישועה בדורנו

ריבוננו של עולם שתל בדור של תחיית האומה, צופי ישועה, צדיקים מובחרים²¹ - מרן הרב קוק ורבנו הרב צבי יהודה זצ"ל. מתוך אהבתם הגדולה לישראל ואורייתא, תורתם וקדושתם, הפועלים על הדור והדורות - זכו להיות בעלי 'מחשבה כללית' ולשאת בתוכם את 'מחשבת הקודש אשר לאומה' וממילא פעלו עם אל²² להכשיר את הגאולה.

נחשפנו למעט מזער מזה, כאשר רבינו הרב צבי יהודה, עוד הרבה לפני מלחמת ששת הימים, התחיל לדבר על ירושלים, כשבאותו הזמן אף אחד לא חלם על כך. בג' באלול תשכ"ו, ביום הציון השלושים ואחד לפטירת אביו-מרן הרב זצ"ל, דיבר רבינו בישיבה, וככל שנה היה מזכיר את מהותה של אותה שנה:²³ "רבינו הסביר שכפי שישינה ישיבה של מטה בה אדם הולך ומתעלה משנה לשנה ומשפיע יותר ויותר, כך גם בישיבה של מעלה ישנה התעלות וההשפעה גדלה משנה לשנה. וכמו שמרן הרב דאג לעם לישראל בהיותו בארץ, כך הוא דואג לעם ישראל בהיותו למעלה, וכל שנה הוא זוכה למעמד חזק יותר. בשנת תשכ"ו, אמר רבינו שזו השנה ה- לא' לעלייתו למרומים של מרן הרב, והיא מקבילה למלחמתו של יהושע נגד לא' מלכים וכיבושו את ארץ ישראל. לאחר שנה, בשלשה באלול תשכ"ז אמר רבינו: אשרינו שזכינו להתקיימות הדברים שאמרנו בשנה שעברה".

כלומר, בג' אלול תשכ"ו, כמעט תשעה חודשים לפני פרוץ מלחמת ששת הימים, אמר רבינו שעניינה של השנה היא כיבוש הארץ. חשוב להזכיר שבאותם ימים מצבנו המדיני לא היה טוב במיוחד. בחוצות המדינה שמעו אנשים אומרים בבדיחותא "מי יהיה האחרון שיכבה את האור בלוד". כלומר, הייתה תחושה שמי יודע אולי יום אחד כולנו נצטרך לברוח מארץ ישראל חלילה עד שלא יישאר אף אחד כדי לכבות

21 הנביא ישעיהו מנבא על מצב הגאולה: "וְשָׂאֲבָתְכֶם מִיָּמִים בְּשֵׁשׁוֹן מִמְעֵינֵי הַיְשׁוּעָה" (ישעיהו יב ג), ותירגם יונתן בן עוזיאל: "ותקבלון אולפן חדת בחדוא מבחירי צדיקיא"- תקבלו לימוד חדש בשמחה מבחירי הצדיקים.

22 "אמר רבי ירמיה בן אלעזר עתידה בת קול להיות מפוצצת באוהלי צדיקים ואומרת כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו" (ירושלמי שבת לט ב).

23 מתוך קורות רבינו, עיטורי כהנים.

את האורות בשדה התעופה בלוד²⁴. האווירה הציבורית שידרה חולשה כלפי אותם חלקים של ארץ ישראל שכבר הצליחו לכבוש וכל שכן שאף אחד לא חלם על מציאות של כיבוש חלקים נוספים של ארץ ישראל. והנה באותה שנה רבינו הרב צבי יהודה מדבר על עניינה של השנה - כיבוש ארץ ישראל! דבריו היו תמוהים מאד באוזני רוב השומעים.

ביום העצמאות הראשון של מדינתנו, היה קשה לרבנו הרב צבי יהודה להשלים עם השמחה כאשר היא באה עם אותה בשורה נוראה כי אכן נתקיים "ואת ארצי חילקו"²⁵, כלומר, על החלטת האו"ם בתוכנית החלוקה.²⁶ הרב שאר יישוב הכהן, רב העיר חיפה, מתאר תיאור חי של מה שהתרחש אז בישיבה באותו בוקר שהחליטה עצרת האומות המאוחדות על חלוקת ארץ ישראל:²⁷ "קרב אלי אחד מחבריי, מתלמידי הישיבה, ולחש לי בהתרגשות - שמעתי שראו את רבנו, ראש הישיבה הרב יעקב משה חרל"פ, הולך עם בנו וחתניו אל עבר בית הרב הראיה קוק, שם שכנה אז ישיבת מרכז הרב. לאחר מכן ראו גם את רבנו הרב צבי יהודה הולך לשם. חברי הציע שנלך לשמוע מה קורה שם. כשהגיענו לבית הרב היה הבניין כולו שרוי באפלולית של שחר שלפני הזריחה. רק בקומה השנייה הפציע אור מה-'חדר הקטן' - חדר עבודתו של מרן הרב קוק זצ"ל. היה זה חדר של ד' על ד' ובו שולחן, כיסא, מנורה וארון ספרים קטן. מיד עלינו במדרגות והלכנו לכיוון החדר הקדוש. מכיוון שמצאנו אותו סגור, לא העזנו כמובן, התלמידים הצעירים, לפתוח את הדלת. קרבנו אל הדלת להאזין למתרחש ונדהמנו. קולות של בכי נורא הגיעו לאוזננו. שמענו את רבנו הרב צבי יהודה זועק 'חברון שלנו', 'שכם שלנו', ורבנו ר' יעקב משה חרל"פ זועק 'ירושלים, ירושלים שלנו'. קודם צעקה ובכי, ואחר כך דממה. לאחריה בקע לפתע קול שירה וזמרה 'עוצו עצה ותופר, דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל'. בעיצומה של שמחה התערבבו גם קולות בכי ודמעות וקולות של זעקה ונאמנות לירושלים ולערי הקודש - חברון ושכם. מיהרנו להסתלק מן המקום, מתוך יראת כבוד למורינו ורבותינו".

24 וכן נשמעו הלצות על "מסיבת סיום למדינה" וכדו'.

25 יואל ד ב.

26 ב-י"ב ניסן תש"ז הוציגו האנגלים את בעיית ארץ ישראל בפני האומות המאוחדות כדי לקבל תמיכת האו"ם ל"ספר הלבן" - מניעת העליה והקמת המדינה. הם היו בטוחים שלעולם לא תהיה החלטה חייבית להקמת מדינה יהודית, אך אירע נס, ב-ט"ז כסלו (החלטת כ"ט בנובמבר) הצביעו בעד הקמת מדינת ישראל בחלקה המערבי של ארץ ישראל. רוסיה והמדינות הקומוניסטיות ראו הזדמנות לסלק מארץ ישראל את הבריטים ולבצר לעצמן מעמד במזרח התיכון. הסוכנות הסכימו והערבים התנגדו.

27 ספר שירת הים עמ' 174.

שנים אחר כך, שבועיים לפני פרוץ מלחמת ששת הימים, במסיבת יום העצמאות ה-19 למדינת ישראל, ה' אייר שנת תשכ"ז, בישיבת מרכז הרב, סיפר רבנו הרב צבי יהודה על אותו מפגש עם הרב יעקב משה חרל"פ: "לפני י"ט שנה, באותו לילה מפורסם, בהגיע ארצה החלטתם החיובית של מושלי אומות העולם לתקומת מדינת ישראל, כשכל העם נהר לחוצות לחוג ברבים את רגשי שמחתו, לא יכולתי לצאת ולהצטרף לשמחה.²⁸ ישבתי בדד ואדום כי נטל עלי.²⁹ באותן שעות ראשונות לא יכולתי להשלים עם הנעשה, עם אותה בשורה נוראה, כי אכן נתקיים 'זאת ארצי חילקו'.³⁰ איפה חברון שלנו – האם אנו שוכחים את זה? והיכן שכם שלנו, ויריחו שלנו, איה – הנשכח? וכל עבר הירדן – שלנו הוא, כל רגב ורגב, כל ד' אמות, כל חבל ארץ וכברת אדמה השייכים לארץ ד' – הבידנו לוותר אפילו על מילימטר אחד מארץ ד'?!..."³¹ צריך להזכיר שוב, שבאותה שנה העם היושב בציון היה חש רגשות מעורבים ביחס לאותו יום העצמאות. מצד אחד תחושה של שמחה ומצד שני רגשות של דאגה ופחד מהאומות וחשש שמא זאת תהיה השנה האחרונה שיוכלו לשמוח על אותם החלקים של ארץ ישראל אשר בריבונותם. ובכל זאת דברי רבינו בישיבה ערב אותו יום העצמאות זועקים, וקוראים לכיבוש חלקים נוספים של ארץ ישראל. זאת אומרת, רבינו מיקד את מבטו לא רק כלפי שמירת אותם חלקים של ארץ ישראל שהיו בריבונותינו אז, אלא הפנה את המבט הציבורי כלפי החובה להחזרת חלקים נוספים שאף אחד לא חשב ולא חלם עליהם כגון שכם, חברון, יריחו וכל עבר הירדן. לאחר מכן המשיך רבנו לספר על אותו מפגש עם הרב יעקב משה חרל"פ: באותו מצב, מזועזע בכל גופי, פצוע כולי וחתוך לגזרים לא יכולתי אז לשמוח. כך היה המצב לפני י"ט שנים, באותו לילה ובאותן שעות. למחרת בא אל ביתנו איש ברית קדשנו, הגאון רבי יעקב משה חרל"פ זכר צדיק לברכה היה לו צורך לבוא, וכלום יתכן שלא היה בא?! התיחדנו אז שנינו, באותו חדר קטן ומקודש שב-בית הרב – ולאן יבוא אז אם לא לשם?! – מזועזעים ישבנו ודמומים. לבסוף התאוששנו ואמרנו שנינו כאחד: 'מאת ד' היתה זאת היא נפלאת בעינינו'.^{32,33}

28 כשרבינו אמר משפט זה בישיבה, הוא פרץ בבכי.

29 עיין איכה ג כח.

30 יואל ד ב.

31 לנתיבות ישראל ב עמ' קנו – "מזמור י"ט למדינת ישראל".

32 תהלים קיח כג.

33 עיין גדול שימושה עמ' ל סימן ז.

למחרת, ה' באייר, היה מצעד בירושלים לכבוד יום העצמאות ולוי אשכול ז"ל, ראש הממשלה דאז, קיבל הודעה באמצע המצעד שהכוחות המצריים התחילו לחצות את התעלה. לאחר מכן, בכ"ו אייר פרצה המלחמה. תוצאותיה של אותה מלחמה כבר ידועות לנו, באשר אכן זכינו לא רק לשמור על אותם חלקים של ארץ ישראל שהיו בידנו, אלא עוד להוסיף ולכבוש את שכם, חברון וירושלים תובב"א.

על דברים אלו שאמר רבנו בערב יום העצמאות תשכ"ז שאל תלמיד את רבינו לאחר המלחמה - בחג השבועות ו' סיון, שמונה ימים לאחר שובנו אל העיר העתיקה: "איך הרב ידע לדבר על שכם, חברון וכו', הרי אף אחד לא העלה על דעתו לדבר על כך לפני המלחמה?" השיב לו רבינו: "לא הכינתי נאום, נתדברתי". כלומר, רבנו אמר את דבר ד', שהתדבר מגרונו. זאת הייתה 'מחשבת הקודש אשר לאומה'³⁴ שרבנו נשא בתוכו.

הימים שבין יום העצמאות תשכ"ז לבין כ"ו אייר, יום פרוץ מלחמת ששת הימים, היו ימי מתח עבור הציבור הישראלי. כל הציבור היה בכוננות ובדאגה למתרחש. מתאר הרב פילבר שליט"א את האווירה ששרתה בישיבת "מרכז הרב" באותם ימים: "בישיבת 'מרכז הרב' שם חונכנו על משנתו של הראי"ה קוק זצ"ל שכתב (אורות המלחמה סימן א): 'כְּשֵׁיִשׁ מְלַחְמָה גְּדוֹלָה בְּעוֹלָם מְתַעוֹרָר כַּח מְשִׁיחַ... (כי הוא לבדו) בְּעַל מְלַחְמוֹת זוֹרֵעַ צְדָקוֹת, מְצַמִּיחַ יְשׁוּעוֹת... אִוֵּר חֲדָשׁ עַל צִיּוֹן תְּאִיר וְנִזְכָּה כָּלֵנוּ מִהֶרָה לְאוֹר'. בימי מתח אלו, סְרַתִּי לביתו של ר"מ הישיבה, מורי ורבי הרב דוד כהן "הנזיר" זצ"ל, והוא כמסיח לפי תומו פונה אלי ואומר: כל מה שמתרחש בימים אלו במדבר סיני, אינו מכוון אלא לְשֵׁם (ומראה באצבעו לכיוון העיר העתיקה) לשחרור ירושלים ומקום המקדש..."³⁵.

ברור הוא שבאותם ימים אף אחד לא העלה על דעתו שתחזור העיר העתיקה להיות תחת ריבונותינו, אדרבא, באותם ימים נשמעו קולות של אכזבה על החמצת כיבוש העיר העתיקה במלחמת השיחרור ואיבדו כל תיקווה, עד שקראו להחמצה הזו "בכייה לדורות", כלומר, אם לא הצלחנו אז, במלחמת השיחרור, לשוב אל העיר העתיקה נראה שנשוב אליה רק בעוד כמה דורות.³⁶ והנה זה פלא, ימים ספורים

34 עיין לעיל תחילת סעיף ג.

35 איילת השחר עמ' רלא.

36 "בתוך השמחה של הניצחון במלחמת העצמאות, הכאב היותר צורב היה על אובדן העיר העתיקה בירושלים. יראי שמים רבים חשו עגמת נפש שירושלים ה-'אמיתית' אינה בידנו, אלא איזו ירושלים חדשה. רבינו בירר במאמרו 'הנחצו וירושלים' שלא כן הם פני הדברים, אלא כל מהלכי הגאולה הדרגתיים" (צבי

לאחר מכן נכנסו חיילינו לעיר העתיקה והר הבית בידינו!

בליל כז' אייר, תוך כדי התנהלות המלחמה, ערב כניסת הצנחנים לעיר העתיקה, רבינו הרב צבי יהודה חלם חלום מיוחד במינו³⁷. הוא חלם על מה שדיבר בישיבה לפני שלושה שבועות בסעודת יום העצמאות תשכ"ז, ומה שהזכיר בדבריו אז כי היה לו קשה להשתתף בשמחת הציבור לפני יט' שנים בדבר החלטת האומות על הקמת מדינתנו, מפני ש-"את ארצי חילקו". אחר כך, בהמשך החלום, נזכר רבנו שבלכתו מהישיבה אמרו לו הבחורים את ידיעת הרדיו כי המלחמה עם מצריים כבר התחילה. וכך במשך כל אותו היום והלילה נשמעו קולות תרועות המלחמה ואז: "בהמשך חרדת רעש המלחמה הופיע לי אדוני אבי מורי ורבי הרב זצ"ל, לא בדמות זיקנה ושיבתו, הנה בדמות תקף בחרות שביום קרב, בציווי זירוז לתפילה ומתוך כך נזדרזתי ומיהרתי לברכת כוהנים ובמרוצה בקושי הספקתי לחלוץ הנעליים לפני התחלת הברכה". אכן, מיד באותו בוקר, לאחר חלום הלילה, בשעה 9 - 10 הודיעו לרבינו על ניצחונות צבאנו וכיבוש המקומות בסביבת ירושלים ואת כיוון מגמתם כלפי העיר העתיקה. כאשר התקרבו כוחותינו לעיר העתיקה היה חשוב לרב הראשי לצה"ל - הרב שלמה גורן זצ"ל, להודיע לרבנו הרב צבי יהודה שמתקרבים, כפי שסיפר רבנו: "אי אפשר לשכוח את אותו יום רביעי. בא אלי שליח בשם הרב הראשי הרב גורן. לשמיעת הבשורה, כמובן התרגשנו מאד. אחר כך הגיע הודעה טלפונית מהרב גורן. אצלנו בבית אין טלפון, אז יש שקט, אבל לפעמים מוסרים הודעות דרך השכנים. אם כן, מסרו בשם הרב גורן שהוא רוצה שאדע שמתקרבים, ושעכשיו הם נמצאים בסביבת רוקפלר והולכים אל הכותל, ושאתכונן לנסוע לשם. כאשר הגיע הנהג שאלתי אותו: 'איך נכנסתם?' אמר לי: 'כל השערים פתוחים לפנינו...'".³⁸ לא לחינם לרב גורן היה חשוב ליידע את רבנו על התקדמות המלחמה. הוא הבין שעצם ההכרה וההרגשה, התפילה והציפייה של רבנו דוחפות הן את צעדי הגאולה. בג' אלול תשכ"ז, ביום הציון לפטירת מרן הרב שלאחר המלחמה, אמר רבינו: "אשרינו שזכינו להתקיימות הדברים שאמרנו בשנה שעברה". פעולות צבאנו מזורזים

קדש עמ' 306). "חומת התורכים אינה קובעת את ערכה של ירושלים, לא מחקרית ולא הלכתית. יש חומה אחרת במאה שערים שהבריטים כיסוה כדי לטשטש טענותיה. רובה של ירושלים בידינו" (לנתיבות ישראל א עמ' קמד).

37 רבינו היה רושם את החלומות שהרגיש בהם חשיבות מיוחדת. והדברים נדפסו בספר אור לנתיבתי בעמודים שח' - שיט' תחת הכותרת "פרקים אישיים כלל ישראלים". כלומר עניינים כלל ישראלים אשר נתגלו לרבינו בחלומותיו האישיים.

38 ספר "רבנו" עמ' 207.

ומופעלים על ידי הכמיהה והעריגה הנשמטית של האומה המתגלה בפועל אצל גדוליה - מרן הרב זצ"ל מלמעלה-בשמיים, ורבינו הרב צבי יהודה מלמטה-בארץ.

נסיים בדברים שרבינו אמר לעיתונאים ברחבת הכותל בכ"ח אייר תשכ"ח, שנה לאחר המלחמה:³⁹ "לפני שנה בכ"ח אייר הושלם השיכלול של קיומנו את מצוותנו הכוללת של ירושתנו את עיקרה של ארץ חיינו נחלת אבותינו - בהחזרת כל ירושלים, עיר קדשנו עוזנו ותפארתנו, ומקום מקדשנו בה, לרשותנו אנו. חזרנו ונשבענו והכרזנו אז, בפני כותל חיינו זה, לעומת כל ישראל וכל אומות העולם, 'כי חזרנו אל מורשת אבותינו', וכמובן, 'ולא נזוז מכאן'. התהליך הנפלא של מעשה ריבון העולמים והדורות, בהתעלות שובנו הביתה, בסדר שנתנו של תושיית כוחנו הוא להתקדמות התבססות והתחזקות ולא לנסיגות ורפיונות חלילה. בזכרנו כי ד' אלוהנו ריבון העולמים והדורות נותן לנו כוח לעשות חיל... דברו זה של אדון עולם, החוזר ומלא בתורה בנביאים ובכתובים ובסדרי תפילותינו ודברי ימי חיינו, איננו בן חלוף, ולא ניתן להשתנות ולהסתלף חלילה בהגיע הופעת קיומו. בהגיע קץ גלותנו זה... הולך ונשבר עול הגויים מעל צוארנו... והולך וחוזר ומתגדל כבודנו והדרנו, לעיני כל אפסי ארץ, גם מתוך כל המעקשים והסיבוכים, ולא נעשה עצמנו ולא נהיה עוד ללעג ולקלס בעיני הגויים, 'ולא ניבוש ולא ניכלם ולא ניכשל לעולם ועד כי בשם קדשך הגדול הגיבור והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך...".

סדר תחיית האומה בתפילת שלמה

הרב נחמיה לביא

א. אותו תור הזהב

בימי מלכות שלמה, מכח כל מלחמות ההכנה ואיחוד העם והממלכה שעשה דוד המלך, שכנה האומה בארצה לבטח: "...ושלום היה לו מכל עבריו מסיביב. וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו מן ועד באר שבע כל ימי שלמה" (מלכים א ה ד-ה). אף משאת נפשו האדירה בקודש של דוד המלך, לבנות את בית-המקדש בליבה של הממלכה, "אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה. עד אמצא מקום לד' משכנות לאביר יעקב" (תהלים קלב ד-ה), זכה שלמה בנו ונתקיימה על ידו. "... כאשר דבר ד' אל דוד אבי לאמר: בןך אשר אתן תחתיך על כסאך, הוא יבנה הבית לשמי" (מלכים א ה יט). בכך התקיים בנו הייעוד האלהי ללאומיות המיוחדת שלנו, כפי שהובלט בשירת הים בתור מטרת כל יציאת מצרים וכניסתנו העתידה לארץ: "תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך פעלת ד', מקדש א' כוננו ידיך" (שמות טו ז), וכפי שהוקדם לנו לפני מתן התורה: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שם יט ו).

בכך, נתעלינו לכמה רגעים הסטוריים לחיות את חיי העם באופן השלם הראוי לנו, ומאז מהווים לנו רגעים אלה דוגמא מעין לעתיד לבוא. כדברי מרן הרב בתוך 'למהלך האידיאות בישראל': "...לעד לא ישכח מזכרונה אותו תור הזהב שבפריחת ימי שלמה, בבנין הבית הראשון, בהדר תפארת כבודו ועז החיים שהתגלה בו, בהבעת עושר האידיאה האלהית והלאומית המשולבות זו בזו בהתאמה הרמונית, וקיימא סיהרא באשלמותא'. אז באותה התקופה, הקצרה בכמותה והארוכה באיכותה, שאפה האידיאה הלאומית רוח חיים מלאים, כפי עצם טבעה וספוקה הפנימי, ותינק זיו הדרה מהרעיון האלהי הטהור. העשר הלאומי וחסן כבודו הוסיף יפעה ואמץ אל הרעיון האלהי, שממנו יצא אז בבהירותו התכן הלאומי, והמחשבה האלהית בצורתה הישראלית הועילה להשפיע חיי ענג, חיים של כבוד ורוממות רוח לכל הגוי קלו, ויתרומם על במתי השירה החיה האלהית ועל מרומי פאר החיים, הדר הגדולה הלאומית וזיו האהבה הטהורה והרעננה. 'לא היה העולם קלו כדאי כיום שנתן בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים" (אורות עמ' קו).

מכיון שכך, לימוד ימי שלמות אלה שופך אור על הבנת האידיאלים הלאומיים ודרכי בנינם בחיי האומה, בדורנו ולדורות יבואו.

ב. העמדת המלכות קודמת לבניין בית הבחירה

לאחר שנשלמה כל מלאכת בית ד', הקהיל שלמה לירושלים את כל זקני ישראל, ראשי שבטי ישראל, להעלות את ארון ברית ד' מעיר דוד ולהביאו אל מקומו, "אל דביר הבית אל קדש הקדשים", ולאחר שהכניסוהו שם הכהנים שרתה השכינה לעולמים בבית-המקדש: "והענן מלא את בית ד'. ולא יכלו הכהנים לעמד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ד' את בית ד'. אז אמר שלמה ד' אמר לשכן בערפל. בנה בניתי בית זבל לך מכון לשבתך עולמים" (מלכים א ח א-ג).

אז, לאחר שבירך את העם, נשא שלמה את תפילתו הגדולה, בה הודה על כל שזכה לו, והתפלל וביקש על העתיד, על המקדש, על מלכות בית דוד ועל ישראל.

בתחילת תפילתו כמה פסוקים קצרים, בהם סוקר שלמה את סדר הבניין הלאומי עד השיא של בניית בית המקדש. המלבי"ם במקום מראה ומפרש כדרכו, בבהירות ובהרחבה, את השלבים הנסקרים בתפילת שלמה, אך לפני כן נקדים להזכיר את דברי הרמב"ם בתחילת הלכות מלכים (א א-ב), שמדגיש את הסדר של שלוש המצוות שנצטוונו בכניסתנו לארץ: "שלוש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ. למנות להם מלך, שנאמר 'שום תשים עליך מלך' (דברים יז טו). ולהכרית זרעו של עמלק, שנאמר 'תמחה את זכר עמלק' (דברים כה יט). ולבנות בית הבחירה, שנאמר 'לשכנו תדרשו ובאת שמה' (דברים יב-ה). מינוי מלך קודם למלחמת עמלק, שנאמר 'אותי שלח ד' למשחך למלך' (שמואל א טו א), 'עתה לך והכיתה את עמלק' (שמואל א טו א). והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר 'ויהי כי ישב המלך בביתו וד' הניח לו מסביב מכל אויביו. ויאמר המלך אל נתן הנביא: אנכי יושב בבית ארזים, וארון האלהים יושב בתוך היריעה' (שמואל ב ז א-ב)". (דברי הרמב"ם על יסוד דברי הגמרא סנהדרין כ ב, וכן כתב הסמ"ג עשין קסג).

מכאן - לימודנו רבותינו מן הראי"ה קוק, רבנו הרב צבי-יהודה וגדולי תלמידיהם - אמנם עלינו ללמוד, להשתוקק ולהתפלל לבניין בית-המקדש ולכל המדרגות הנלוות לו, אולם אל לנו להיחפז בגישה מעשית לבניינו, מכיוון שעבודה רבה עוד לפנינו בביסוס המדרגות הקודמות לו. איננו יודעים היום מיהו עמלק וכיצד נמחה אותו, אבל המלחמה בו היא עניין אחד עם הקמת מלכות ישראל, כלשון הרמב"ם

בהלכותיו: "הלכות מלכים ומלחמותיהם". ומדינת ישראל, לפי בירורו של מרן הרב קוק, נחשבת מעין מלכות ישראל, "מלכות ישראל שבדרך", בכל מה שנוגע לסמכויות הכלליות של המלכות, כגון להוציא למלחמה ושאר צרכי הכלל (שו"ת משפט כהן עמ' שלז). אמנם זכינו להקמתה של המדינה, אבל הדרך עוד ארוכה וגדולה לשכלולם של העם והמדינה בכל המובנים. רק מתוך כך, נוכל בסופו של דבר להגיע גם אל המדרגה העילאית של בית המקדש, שאיננו מצווה פרטית, אלא כל עניינו הוא מצווה ומדרגה כלל-ישראליים. מתוך שכלולם המלא של עם ישראל ומדינת ישראל, ניתן יהיה להתרומם אל הגובה של בניין בית-המקדש (ע' שו"ת משפט כהן סוף תשובה צו, שבניין בית-המקדש ייעשה רק על-פי סדר המדרגות, ואחרי הופעת מלכות ישראל בכל שלמותה).

יסוד זה, של ההדרגה בבנין כלל ישראל ומלכות ישראל הקודמות ומכינות את בנין בית-המקדש, מראה לנו המלבי"ם בדברי פתיחתו של שלמה המלך לתפילתו הגדולה עם חנוכת בית-המקדש הראשון.

ג. ירושלים, מלכות דוד ובית-המקדש - הלב החי, המוח המושל, והנשמה האלוהית

1. "בחרתי בעיר... ואבחר בדוד"

בפתיחת תפילתו אומר שלמה: "...ברוך ד' אלהי ישראל אשר דבר בפיו את דוד אבי ובידו מלא לאמור: מן היום אשר הוצאתי את עמי את ישראל ממצרים לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל לבנות בית להיות שמי שם..." (מלכים א ח טו-טז). בשלב זה, ניתן היה לצפות שהמשך יהיה: "...ואבחר בירושלים לבנות בית להיות שמי שם", אך במקום זאת, המשך הפסוק הוא: "ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל". שינוי זה דורש הסבר. לאחר מכן, נזכר רצונו של דוד המלך לבנות את בית המקדש, ובנייתו על-ידי שלמה בנו: "ויהי עם לבב דוד אבי לבנות בית לשם ד' אלהי ישראל. ויאמר ד' אל דוד אבי יען אשר היה עם לבבך לבנות בית לשמי, הטיבת כי היה עם לבבך. רק אתה לא תבנה הבית כי אם בנך היצא מחלצין הוא יבנה הבית לשמי. ויקם ד' את דברו אשר דבר וַאֲקָם תחת דוד אבי ואשב על כסא ישראל כאשר דבר ד' ואבנה הבית לשם ד' אלהי ישראל" (שם פס' יז-כ).

הרד"ק מבאר בפשטות, כי אכן הבחירה האלהית בירושלים נתגלתה דווקא על-ידי דוד המלך, לכן נתלתה בו: "פירושו: כי לא הודעתי בחירתי בירושלים עד שבחרתי

בדוד להיות על עמי ישראל, והראתי לו המקום הנבחר בירושלם כשנעתרתני לו בגורן ארונה באש מן השמים“.

המלבי"ם מעיר כי בדברי הימים אכן נכתבו ביתר אריכות, בחירת העיר לחוד ובחירת דוד וזרעו למלכות ישראל לחוד: "מן היום אשר הוצאתי את עמי מארץ מצרים לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל לבנות בית להיות שמי שם, ולא בחרתי באיש להיות נגיד על עמי ישראל. ואבחר בירושלם להיות שמי שם ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל" (דברי הימים ב ו ה-ו). ובכל זאת, גם הלשון המקוצרת במלכים, שמלכדת את בחירת העיר ואת בחירת דוד בנשימה אחת, אינה לחינם, אלא משום שהתאחדות עם-ישראל בנויה על שתי הבחירות, כאשר הבחירה האלהית בעיר היא הבסיס לקומה שמעליה, בחירת מלכות בית דוד. ומכאן, הולך המלבי"ם ובא בביאורו, כך הוא סדר בניינה של האומה הישראלית:

2. העיר ירושלים - לב האומה המאוחדת

קודם כל, עמידתה של האומה כאומה מאוחדת, חיה ומונהגת. כגוף חי שלם ואחדותי מלא רוח חיים הפועם מהלב לכל איברי הגוף, ומונהג בשלמות בהנהגת מרכז החיים העליון שבמוח: "ופי", כי התאחדות ישראל היתה תלויה בשני דברים א. התאחדות האומה להיות כגוף אחד, וזה היה על-ידי ירושלים, כמו שכתוב 'ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדיו ששם עלו שבטים' וכו', שעל-ידי שכולם עלו שם לרגל לפני כולם אל מקום אחד - נתאחדו כל איברי הגוף הכוללת להיות גוף אחד, עד שירושלים היתה אל גוף הכללי הזה כמשל הלב בגויה, ששולח רוח החיים אל כל הגויה על-ידי מרוצת הדם הסובב מן הלב אל כולם ואליו ישובו".

כעין זה, פירש המלבי"ם בתהלים את הפסוק "עמדות היו רגלינו בשערך ירושלם - גם עוד בטרם נבא אל בית ה' להביט במשכיות האור האלהי הזורח משם על הגויה הישראלית בכללה, גם בעת צעדו רגלינו בשערי ירושלים, כבר עומדות היו רגלינו, כי מצאנו שם מצב ומעמד שעל ידו תעמוד הגויה על רגליה להיות גוף חי ושלם... והעיר ששם יתקבצו היא כמו הלב שבו תחול רוח החיים המחיה את הגויה ומקרב העצמות המפוזרות עצם אל עצמו" (תהלים קכב ב, ד).

מתוך כך, שירושלים היא כלב האומה, מבאר המלבי"ם בתהלים, את הפסוק "שאלו שלום ירושלם ישליו אהביך", כלומר: "אחר שבאר שירושלים היא המעמדת חבור הגויה הכללית ואחדותה, אומר: כמו שאם תשאל לשלום הגויה האישיית נשיב

לו ששלומה תלוי אם האיברים והכחות שבגויה מקושרים ויש להם שלום יחדיו, כי בעת יעשה פירוד ביניהם אז יבא המות, כן אם ישאלו לשלום ירושלים נאמר התשובה ששלומה תלוי אם ישליו אהבין, אם אוהבי ירושלים יהיה ביניהם שלווה פנימית בזה תלוי שלום ירושלים, אחר שעקר ענין ירושלים היא אחדות האומה, ואם-כן אם יתעורר בין אישיהם ריב ומדנים ופירוד לבבות לא נמצא שלום ירושלים, כי עקר שלומה היא אם היא כעיר שחברה לה יחדיו, לא אם יתפרדו" (שם קכב ז).

3. מלכות דוד בירושלים - הנהגת האומה

הקומה השנייה של ירושלים כמרכז האומה המאוחדת והמונהגת, מעבר לעצם החיים הלאומיים האחדותיים הנובעים ממנה ומאחדים את האומה, היא אכן ההנהגה המלכותית היוצאת ממנה לכל איבריה וכוחותיה של האומה: "ב. על-ידי מלכות בית דוד, שעל ידה הקבעה הנהגה אחת מתמדת כוללת את כולם, כמש"ש: "כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד, והיה מלכות בית דוד אל הגויה הכוללת דוגמת המוח בגוף הפרטי, ששולח ההרגשה וההשכלה וההנהגה לכל האברים". וכלשונו של המלבי"ם בתהלים: "...כמו הנפש המדבר אשר בגויה, כי שמה ישבו כסאות למשפט שהם הסנהדרין ושופטי ישראל, ומשם תצא תורה ודת ודין ושמה ישבו כסאות לבית דוד שמשם תצא ההנהגה הכללית לכל פרטי האומה" (שם קכב ה).

4. בית-המקדש בירושלים - השראת השכינה באומה

על-גבי שתי הקומות הראשונות מעמידות אחדות האומה, העיר - לב החיים הלאומיים, והמלכות - מרכז ההנהגה הלאומית, יכולה להתייחד בנו בפועל הקומה העליונה, שנשמתה האלהית של האומה תתגלה על-ידי השראת השכינה בבית-המקדש: "ואחריו היה הבית-המקדש, שעל ידו שרתה השכינה בישראל בקביעות, והיה דוגמת הנשמה העליונה האלהית הנקראת בשם חיה ויחידה, שהיא קשר האלהית עם בני אדם". וכך לשונו של המלבי"ם בתהלים: "שיר המעלות לדוד, מדבר בשבח ירושלים, מצייר את האומה בכללה כגוף אחד המורכב מאיברים פרטים שונים וירושלים היא העיר שחברה לה יחדיו ויתחברו האיברים הפרטים, להיות גוף שלם יחול בו רוח החיים ונפש המשכלת ונפש האלהית, והנה בית ה' הנמצא בה היא הכלי המכין את הגויה הכללית אל חול השכינה ונפש האלהית בה, אמנם העיר

עצמה היא כלב ומוח בגויה אשר יכינו אותה אל קבלת נפש החיים ונפש המשכלת, על-פי זה יאמר: הנה שמחתי באומרים לי בית ה' נלך, מצד ששם ה' שכן והוא משכן השכינה והאלהות בקדש" (קכב א).

5. סדר בניין האומה

לאחר שמבאר המלבי"ם את שלוש קומות הבניין הלאומי אשר בירושלים, הוא מדגיש כי קומות אלה חייבות להיבנות דווקא לפי הסדר, הקודמת קודמת תחילה, כפי המובא ברמב"ם: "והיה הציווי שימנו להם מלך תחלה ואחר-כך יבנו בית הבחירה, כי אי-אפשר שתשכן הנשמה האלהית באדם אם לא תוקדם הרוח החיים והנשמה המשכלת הנתלים בגויה ואחדותה".

על פי זה הוא מבאר את פתיחת תפילת שלמה במלכים ובדברי הימים, בה מוזכרות כאחד בחירתה האלהית של העיר ירושלים ובחירתה של מלכות בית דוד: "ואמר שעד הנה היה הגוף הישראלי מפוזר ומפורד בלתי מאוחד, לא מצד רוח החיים שהיא על-ידי אחדות העם בעיר אחת, 'כי לא בחרתי בעיר' וכו', ולא מצד הנשמה המשכלת שהיא ההנהגה הכוללת ומלכות אחת, שעל זה אמר 'ולא בחרתי באיש להיות נגיד', ועתה נעשו גוף אחד - אם על-ידי רוח החיים, שעל זה אמר 'ואבחר בירושלים', אם על-ידי הנשמה המשכלת, שעל זה אמר 'ואבחר בדוד', ובדברי הימים האריך ופה קצר ואמר 'לא בחרתי בעיר', ומובן ממילא שלא בחר באיש להיות נגיד, כי בחירת העיר קודם בטבע לבחירת האיש, כמו שהרוח החיוני קודם בטבע לנשמה המשכלת, ואמר 'ואבחר בדוד להיות נגיד', ונודע ממילא שבחר בעיר כי אם נטע בהם המלכות שהיא דוגמת הנפש המשכלת, כל-שכן התאחדות על-ידי העיר שהוא דמיון הנפש החיונית".

ברוך השם, בדורנו זכינו לתקומת האומה כשבליבה ירושלים השלמה, ומתוך שנמשיך ונעמול על בניית קומות היסוד - האחדות הלאומית וירושלים ליבה, ובניין מלכות ישראל שמדינת ישראל ראשית התנוצצותה - נזכה עוד לקומה השלמה של מלכות בית דוד ולקומה העליונה של בית הבחירה.

ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו

הרב נחשון קנדל

"ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו" (תהילים קכב ג) – דוד המלך מעורר אותנו בפסוק זה לשתי נקודות הקשורות זו בזו.

ירושלים היא עיר שחברה לה יחדיו, עיר מחוברת, מאוחדת, וגם מחברת ומאחדת. מעבר לכך אנו גם לומדים כי תכונה זו של ירושלים, קשורה ומותנית עם חלקו הראשון של הפסוק – "ירושלים הבנויה", כשהיא "בנויה" אז היא "חברה לה יחדיו".

כשהעיר מופיעה במלוא חייה, בתפארתה, כאשר בניה חוזרים אליה, אז היא כעיר שחברה לה יחדיו, אך כשהיא שוממה וחרבה גם סגולותיה הפנימיות לא מופיעות בגלוי.

כל דבר חי מתאפיין בכך שישנו קשר בין חלקיו. כלל זה נוהג בין בחי גשמי ובין בחי רוחני – כישרונותיו ויכולותיו הם חלק ממסכת חייו. כשהוא חי – כל איבריו חיים וכשהוא מושבת כל חלקיו מושבתים.

כן נוהג הדבר גם בעם ישראל, שסגולותיו מופיעות בצורה מלאה לפי הערך שעם ישראל בכללותו הוא מלא וחי.

כותב על כך הרב (אורות ישראל ז ו): "כל קניני האומה הם נראים מלאים רק לפי אותו הערך שהיא בכללה מלאה, ולפי אותה המידה שהיא יורדת ממילואה החסרון ניכר בכלם".

כל קניני האומה מופיעים בשלמותם כשהאומה שלמה והם מדולדלים כשהאומה מדולדלת. מהם אותם הקניינים של האומה? האמונה, התורה, המצוות, הממלכה, המקדש, הארץ. גם כל מעלות המצוות הן מצומצמות כשחיי האומה מצומצמים.

ירושלים גם היא, בהיותה חלק מהקניינים הרוחניים של האומה, מופיעה בשלמות סגולותיה כשהאומה בנויה לתפארתה, סגולותיה חבויות וחסרות בשעה שהאומה יורדת ממילואה.

בסוף דבריו כותב הרב: "אם יבא אדם לומר, שהוא מוצא את כל מילוי האורה של

התורה והמצוות מצד מצב ההווה לבדו – אל תשמע לו, סימן הוא שלא חדר לתוך עומק הענין של צפיית ישועה, שרק בה תלויה היא גם כן שאלת פלפול החכמה. צפיית הישועה, הקישור לישועה השלמה שתופיע בישראל היא הנותנת את הערך הנכון והמלא לקנייני האומה כולם, לתורה, למצוות, לארץ, לעיר קדשנו ולמקדשנו. עיקרון זה מופיע כבר בספר הכוזרי ביחס ללשון העברית. כאשר האומה בכללה חולה, גם הלשון העברית חולה, וכשהאומה קמה לתחיה גם לשון הקודש חוזרת לתפקידה ולתכונותיה. במאמר שני (ס' סו) מזכיר החבר את מעלת הלשון העברית, ושואל על כך מלך כוזר: "האמנם יש לעברית יתרון על הלשונות? והן שלמות ורחבות ממנה, אנו רואים זאת בעינינו!". החבר מסביר לו שהלשון העברית היום אינה מופיעה במילואה: "קרה לה מה שקרה לנושאי, נחלשה בהחלשם ונדלדלה בדלותם, והיא – בעצמותה – יותר נעלה...".

"ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדיו" – כאשר ירושלים בנויה, כשבניה בתוכה, כשהאומה כולה בנויה, כשבית המקדש בנוי לתלפיות בליבה, אז, מכוח חיי האומה, חיה גם ירושלים ומכוח חיי עיר קדשנו מופיעה גם סגולתה – כעיר שחבורה לה יחדיו.

כעיר שחבורה לה יחדיו

ר' יהושע בן לוי דרש על פסוק זה – "עיר שמחברת ישראל זה לזה" (ירושלמי ב"ק ז ז), ובמסכת מגילה (כו א) למדנו שלא נתחלקה ירושלים לשבטים, ירושלים ממוקמת בגבול בין נחלת בני יהודה לנחלת בני בנימין ועיני כל ישראל נשואות אליה.

גם כשדוד קנה את השדה, את הר הבית, מארונה היבוסי, גבה את הכסף לכך מכול שבטי ישראל במשותף, כפי שעולה מההבדל שישנו בין סיפור הקנייה המתואר בספר שמואל ב (כד כד), ששם משמע שדוד קנה מארונה היבוסי את הגורן בחמישים שקלים, לבין מה שמתואר בדברי הימים א (כא כה), שהיו שש מאות שקלים, ומסביר שם רש"י: "הא כיצד? נטל מכל שבט ושבט חמישים שקלים הרי שש מאות שקלים כדי שיהיה חלק לכל ישראל במזבח".

אם כן, ירושלים בבנייה מחברת את ישראל, וכשישראל מתחברים הרי אנו מתקרבים לבניין ירושלים.

בירושלמי במסכת חגיגה (גו) מובאים דברי ר' יהושע בן לוי בלשון מעט שונה: "אמר ר' יהושע בן לוי ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדיו עיר שהיא עושה כל ישראל לחברים". לא רק שמחברת בין כל ישראל, אלא שמרוממת את כל ישראל, כפי

שמפרש קרבן העדה, שחברים הם אלו שנאמנים על הטהרות ועל התרומה. עולי הרגלים בירושלים, אע"פ שבאים מכול קצוות הארץ, אע"פ שחלקם אינם חברים ואינם מקפידים על הטהרות והתרומות, כשהם עולים לרגל נעשים כולם חברים. כשישראל דבוקים בירושלים, כשישראל נפגשים עם ירושלים בשיא תפארתה, כשבית המקדש בנוי בתוכה והאומה עולה לרגל, אז מתגלה שכל ישראל, אף שחלקם לא תמיד מקפידים, בסגולתם הם חברים, ומופיעה בהם החברות הפנימית שלהם גם בפועל, וניתן לסמוך עליהם בטהרות ותרומות.

כמובן, שני הניסוחים בדברי ר' יהושע בן לוי - שירושלים מחברת ישראל זה לזה ושירושלים עושה כל ישראל חברים - הם בעצם דבר אחד, שהרי עבודת ההתחברות בין כל הישראלים תלויה באהבת הבריות בין בני האומה כולה, אך לא פחות מכך גם במידת חיבורם של הפרטים כולם לשורש האומה, ל'חברות'; במידה שבני האומה ישאבו את אורחות חייהם מרוח האומה, במידה שהם יהיו כנים ונאמנים לנשמת האומה הפנימית, כך תוכל להופיע האחדות בין כל פרטיהם.

נכון לעכשיו

עכשיו, כשאנו בעיצומו של תהליך גאולתנו, כשירושלים הולכת ונגאלת, הולכת ונבנית, עכשיו הזמן להוסיף. להוסיף בציפיינתנו לישועה, להוסיף בקישורנו לבניין ירושלים, להוסיף באחדותנו עם כל ישראל.

עכשיו הזמן להוסיף ולממש את דברי ספר הכוזרי בסופו: "ובהערת בני אדם והנעתם אל חובת המקום הקדוש ההוא יש שכר, וחיזוק העניין המיוחד, כמו שנאמר: 'אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד, כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו' (תהילים קב, יד-טו). רצונו לומר שירושלים אמנם תיבנה כאשר יספדו ישראל אליה תכלית הכוסף עד שיחנו אבניה ועפרה".

כשאנו רואים שאנו חוזרים לירושלים אנו יודעים שחובת המקום הקדוש הולכת ותופשת מקום בלבבות ומרוממת את האומה למעלתה הפנימית.

בצפייה ותקווה בטוחה להמשך גאולתנו וגאולת ירושלים, לבניין הבית הגדול והקדוש וביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

